

מחווון למועד חורף תשפ"א - לחלק א' קישור לשאלון 70% - חלק א' ספר פתוח - 022261 תכנית חדשה

פרק ראשון — מלחמת העולם השנייה והשואה

1. נאציזם - אידיאולוגיה ומעשה

א. כיצד העקרונות של האידיאולוגיה הנאצית באים לידי ביטוי בקטע המקור:

עקרון תורת הגזע: תנאי הכרחי לקבלה לנוער ההיטלראי הוא תעודה המעידה על המוצא הארי; התעודה צריכה לכלול מידע על הורים וסבים — הקפדה על טוהר הגזע. מקור מספר הלימוד: התלמיד צריך לבחור מקור מספר הלימוד המבטא את עקרון תורת הגזע ולהסביר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי במקור באמצעות שתי דוגמאות מן המקור.

ב. עקרונות אחרים באידיאולוגיה הנאצית, וכיצד הצעדים שנקטו הנאצים בשנים 1933-1938 מימשו עקרונות אלה:

האנטישמיות - רואה ביהודי מייצג של כל התכונות השליליות וההרסניות, המנוגדות לתכונות של בני הגזע הארי.

כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:

- יום החרם - סימון רכוש יהודי ובידולו.
- חוק הפקידות-דחיקת כל היהודים שהיו מועסקים בשירות הציבורי ממקומות עבודתם.
- איסור כניסת יהודים למקומות ציבוריים - בידול היהודים ואפלייתם.
- שריפת הספרים - חיסול יצירות תרבות שאינן תואמות את האידיאולוגיה הנאצית.
- ליל הבדולח - פגיעה ביהודים ובסמלי היהדות, בתי כנסת

עקרון המנהיג - המנהיג מגלם ומבטא את רצון האומה והגזע הארי.

כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:

- חוק הפקידות-החדרת אנשי אס"א וראס"א למערכות הביורוקרטיה והשתלטות של נאמני המפלגה הנאצית על הפקידות הממלכתית.
- חקיקת חוק ההסמכה-החוק הפקיע את סמכויות החקיקה מידי הרייכסטאג והעביר אותן לממשלה ולעומד בראשה, הקנצלר היטלר; החוק העניק להיטלר סמכות לחוקק חוקים בניגוד לחוקה, ולפעול למעשה ללא הגבלות חוקיות.
- איחוד משרות הנשיא והקנצלר - ריכוז כל המשרות כולל הצבא בידי היטלר; היטלר היה באופן רשמי השליט היחיד ה"פיהרר" והפך לשליט כול יכול.
- ליל הסכינים הארוכות - נטרול מוקדי כוח מתחרים להיטלר; חיזוק מנהיגותו כשליט יחיד.
- עצרות, תהלוכות, מצעדים — מטרתם הייתה לרגש את ההמונים ולגייס תמיכה בשלטון הנאצי ובעומד בראשו — "הפיהרר".

קידוש המלחמה לכדי ערך המחשל ומחזק את בני הלאום - הגזע.

כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:

- פרישה מחבר הלאומים ומהוועדה לפירוק הנשק
- חידוש שירות החובה בגרמניה בניגוד לחוזה ורסאי.
- חוזה גרמניה-איטליה -הקמת הציר ברלין-רומא.
- החדרת סמלים צבאיים ואימון צבאי למערכת החינוך ולתנועות הנוער.
- האנשלוס-סיפוח חבל הסודטים.

עקרון שלילת הדמוקרטיה - שלילת הערכים והרעיונות שבבסיס הדמוקרטיה: זכויות אדם, הכרעת הרוב, שוויון בפני החוק.

כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:

- חוק ההסמכה-החוק ביטל את המהות של שלטון העם - נציגי העם ברייכסטג לא יכלו יותר לחוקק חוקים, למנוע שינויים בחוקה, לפקח על מדיניות הרשות המבצעת באמצעות פיקוח על התקציב. עם העברת סמכויות החקיקה לידי הרשות המבצעת בוטל עקרון הפרדת הרשויות.
- החוק להגנת אחדות המפלגה והרייך -התיר את קיומה של מפלגה אחת בלבד המפלגה הנאצית; חיסל את האפשרות של החלפת ממשלה בדרכי שלום ואת האפשרות של יריבות פוליטית.
- החוק לשיקום הרייך -ביטול סמכויות הפרלמנטים המקומיים.
- איחוד משרת הנשיא עם הקנצלר -היטלר הפך לשליט יחיד כול יכול.

שלילת הקומוניזם - שלילת התיאוריות שבהן דוגל הקומוניזם - מלחמת המעמדות, שוויון, סולידריות בין העמים.

כיצד הצעדים למימוש עיקרון זה:

- פרסום הצו להגנת העם והמדינה- אסר על קיומן של אסיפות פוליטיות.
- שרפת הרייכסטאג - שימשה אמתלה לרדיפת הקומוניסטים שהואשמו במעשה
- פרסום הצו נגד מעשי אלימות קומוניסטיים המסכנים את המדינה - גרם שהמפלגה הקומוניסטית תהיה בלתי חוקית ואפשר לרדוף את חבריה; מנהיגים ופעילים רבים של המפלגה נעצרו ונכלאו במחנות ריכוז; נכסי המפלגה הוחרמו.
- ביטול המפלגות והאיגודים המקצועיים.
- חוק הפקידות - פיטורין ממשרות ממשלתיות של כל מי שנחשב בלתי נאמן לרעיונות הנאציים.

2. הגטאות

א. רעיון "קידוש החיים": להתאמץ להישאר בחיים ולשמור על צלם אנוש, למרות התנאים הבלתי אנושיים שכפו הנאצים על היהודים.
מקור מספר הלימוד: התלמיד צריך לבחור מקור חזותי מספר הלימוד ולהסביר כיצד המקור שבחר ממחיש את רעיון "קידוש החיים".

ב. ההבדלים בין שני המקורות:

דימוי המורדים:

- במקור 1 - מתוחכמים, מוגי לב מטבעם, מלשינים, באנדיטים.
- במקור 2 - לוחמים מופלאים, גיבורים, נכונים להקריב את עצמם ולמות בכבוד.

דרך הצגת תוצאות המרד:

- במקור 1- הדגשת הפעילות הנמרצת והבלתי נלאית של יחידות המחץ הגרמניות.
- במקור 2- "הגרמנים ברחו פעמיים מן הגטו".
- במקור 1 - סיקור התוצאות הצבאיות: חיסול הגטו והריסה מוחלטת שלו, שרפת כל גושי המגורים, מספר היהודים שנתפסו או נהרגו - 56,065.
- במקור 2 - הדגשת התוצאות המורליות הסמליות של המרד: הגשמת חלום של התנגדות יהודית מזוינת ושל נקמה בגרמנים, "העובדה שזוכרים אותנו מעבר לחומות"; "הדבר אותו העזנו לבצע ערכו רב ועצום".

סיבות להבדלים:

- זהות הכותבים- גנרל נאצי מפקד האס"אס בוורשה הממונה על דיכוי המרד, לעומת מפקד המרד, לוחם מחתרת יהודי.
- סוג המקור - דוח צבאי מסכם של מפקד עבור הדרגים הבכירים הממונים עליו, לעומת מכתב אחרון לחבר למרד.
- הפער בין הזמנים - הדוח חובר ב־16 במאי 1943 עם חיסול הגטו, לעומת המכתב חובר ב־23 באפריל 1943 בעיצומו של המרד.

3. מדיניות גרמניה כלפי היהודים בארצות הכיבוש ובאזורי השפעה שלה

א. הסברים לקשר בין פלישת גרמניה לברית המועצות ובין תחילת הרצח ההמוני של היהודים: היטלר ראה במלחמה נגד ברית המועצות מלחמה אידיאולוגית נגד הבולשביזם, ובחיסול הבולשביזם ראה תנאי לבניית הסדר החדש באירופה. היהודים נחשבו יוצרי הבולשביזם ומנווטיו, לכן יש לחסל את היהודים.

עם כיבוש ברית המועצות נפלו יהודים רבים בידי הנאצים. המספר הרב של היהודים האיץ בנאצים למצוא "פתרון" אחר לבעיית היהודים, במקום הפתרונות הקודמים.

- הריחוק הגיאוגרפי של "המזרח" מן המולדת והבוז כלפי העמים הסלביים "הנחותים" הביאו להתרת הרסן, להסרת העכבות המוסריות, ויצרו תחושה שאין צורך להתחשב בדעת הקהל.
- במסגרת ההכנות לכיבוש ברית המועצות הוקם מערך מיוחד ל"טיהור" השטחים שנכבשו, הוקמו ארבע יחידות של איינזאגרופן שהיו כפופות ישירות לאס"אס והתלוו ליחידות הצבא, ואפשר היה להוציא לפועל את היוזמה לרצוח את היהודים. מקור מספר הלימוד: התלמיד צריך להביא מקור מספר הלימוד לביסוס ההסבר שהציג.

ב. נימוקים לטענה שקורות יהודי צפון אפריקה בזמן מלחמת העולם השנייה הם חלק משואת העם היהודי :

**המדיניות הנאצית שננקטה כלפי יהודי צפון אפריקה דומה למדיניות הנאצית שננקטה כלפי היהודים באירופה :
חקיקה גזעית, טרור, שוד כלכלי, כליאת היהודים במחנות ריכוז, עבודות כפייה, תנאים קשים שנכפו על היהודים
שהיו במחנות.**

עובדות מן המקור :

- הרופא מתאר שהגיע ל"מחנה ריכוז שהקימו האיטלקים" בג'אדו, מחנה שבו ריכוזו הגרמנים יהודים מאזורים שונים בלוב.
- הרופא מתאר את התנאים הקשים שהיו במחנה : "מצאנו צפיפות איומה (...). כמעט בלי אמצעים היגייניים בכלל"; "קבוצות של חולים ששכבו על הרצפה... ששכבו על האבנים, עם חוס גבוה"; "במחנה שרר מצב של חוסר תזונה מוחלט, חוסר מים (...). והיה ממש מצב של רעב"